

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ו ב ה ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ד ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ - שנה העשרים

ירקל-פוקד (תשכ"א)

ה פ ס ר ח
לפרשת פרה
יחזקאל ל"ד ט"ז-ל"ו

א. שאלה כללית

י' קאופמן בספרו: "תולדות האמונה הישראלית" כרך שלישי ספר שני:

...לא למענם יגאל ה' את ישראל אלא למען שם קדשו... ישראל חלל את שם האלוהים במעשיהם, ועל זה בא החרבן. אבל החרבן עצמו חלל את שם האלוהים בגוייה, שיישראל באו אל ארצם "באסור לחט: עם ה' אלה ומאדו יצאו". גם בתלול שם זה ישראל אשמים, כי חטאם הוא סגרט לחט. ובכל זאת חלול שם זה הוא ערובת הגאולה: האל יגאל את ישראל למען יקדש בחם לעיני הגויים. האידיואה לקוחה מספורי התורה על ישראל במדבר.

1) על שני מיני חלול הסם מדבר פרקנו, לפי דבריו, (וכן לדעת רבים מספרהינו).

הסבר, מה הם שני חלולי הסם בפרקנו?

2) לאלו מקומות בתורה רומז קויפמן באמרו: "האידיואה לקוחה מספורי התורה"?

ב. ל"ו יקח: ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסירתי את לב האבן מבתרכם ונתתי לכם לב בשר

אברבנאל מקשה:

יראה בזה, באמרו "ונתתי לכם לב חדש", מיתבטל הבחירה האנושית ויחיו - אם כן - האנשים מוכרחים במעשיהם ולא יחיה להם - אם כן - גבר אדם?

עוד מקשים:

הלא בראה פסוקנו זה סותר למה שאמר יחזקאל י"ח ל"א השליכו מעליכם את כל פסעיכם אשר פסעתם בם ועסו לכם לב חדש ורוח חדשה.

חסרה את התשובות הבאות לקרטייה זו:

מדרם סיריהסירים רבה

(סיר השירים ה' ב') "קול דודי דופק: פתחי לי אחותי רעייתי יונת תמתי..." ר' יסא אמר: אמר הקב"ה לישראל: "בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כפתחו של מחס, ואני פתחו לכם פתחית מיוחדת עגלות וקרציות נכנסות בו.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ו' הלכות א'-ה'

פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים מהן נראין בלותרין עיקר זה (חל בחירה חפסית מוחלטת חתובה ביד כל אדם, כפי ספירח בפרק הקודם) ונכחלין בהן רוב האדם, ויעלה על דעתן מהן, מהקב"ה הוא גוזר על האדם לעשות רעה או טובה, וסאין לבו של אדם מסור לו להסותר לכל אחר ירצה. והרי אני מבאר עיקר גדול שמסבר חלע פירוש כל אותן הפסוקים:

בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה חוטאים, ועושה החוטא חטא מעורר מדעתו וברצונו, ראוי להיפרע ממנו, והקב"ה יודע איך יפרע: ים חטא מהדיון בזהו שנפרעית ממנו על חטאו בעולם הזה, בגופו או בממונו... וים חטא מהדיון בזהו שנפרעין ממנו לעולם הבא ואין לעובר עליו סוף נזק בעולם הזה. וים חטא שנפרעין ממנו בעולם הזה ולעולם הבא.

במה דבריו אמורים? בזמן שלא עשה תשובה, אבל עשה תשובה - התשובה כחריס לפני הפורענות. וכחם החאדט חוטא מדעתו וברצונו, כך הוא עושה תשובה מדעתו וברצונו.

ואפסר טיחטא אדם גדול וז חטאיו רבינו עד סיתן הדיון לפני ריין האמת טיחא הפרעון מזה החוטא על חטאיו אלו מעשה ברצונו ומדעתו, סמונעין ממנו התחובה ואין טניחין לו רשות לחוב מרחעו, כדי סילות בחטאו וזיטטח: הוא מהקב"ה אמר ע"י יסעיה (ו' י'): "חטמן לב העם הזה ואזניו הכבר העינו השע"

וכענין זה מואליה הצדיקים והנביאים בתפילתם סאת ה' לעזרם על דרך האמת, כמו האמר דוד (כ"ז; א'; פו, יא) "הורגני ה' דרכך", כלומר אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדם דרכך וייתור טמך, וכן זה האמר (תהלים נ"א, י"ד): "ורוח בדיבה חסמכני" כלומר: תנחם רוחי לעשות חפצך ואל יגרמו לי חטאי למנועני מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי עד סאחזור ואבין ואדם דרך האמת, ועל דרך זו כל חרומה לפסוקים אלה.

ומהו זה האמר דוד (תהלים כ"ה, ח-ט): "טוב ויסר ה' על כן יורח חטאים בדרך ידך עבדים..." זה שטלה נביאים מוידעין דרכי ה' ומחזירין אותו בתשובה, ועוד: שנתן בהם כוח ללמוד ולהבין מסידה זו בכל אדם, שכל זמן-טהור נמסך בדרכי החכמה והצדק מתאורה לחן ורודף אותם, והוא מה שאמר חז"ל (תב"ק ק"ד, ע"א) "בא ליטהר מסייעין אותו", כלומר: ימצא עצמו בעזר על האבר.

אברבנאל

ואמר חכמי סלא יסובד לחטוא עוד יתן לב חרם ורוח חדשה בקרבם והוא רמז לשיטת התאורות וממסלת החכל; ועל בטול היצר הרע אמר "וחסירותי את לב האבן מבטרכם ונבתי לכם לב בשר", ר"ל בכנע ומטועבד לשכל, לא קשה כאבן. ואין הכרנה ביעור הזה טיבטל הבחירה והאפשרות ויהיו בני אדם מוכרחים במעשיהם, אלא טיעשה הקב"ה לעיניהם כל כך מהאורות וחמופתים עד שיפחדו אל הסט ואל טובו, ולא תהיה בהם נסיה אל התאורות הגמסיות, כי אם אל השלמות...

מה ההבדל בין התשובות ?

ג. ל"ב ל"א למעבכם אני עושה....
בטו והכלמו מדרכיכם בית ישראל

ספר חובת הלבבות: שער הבחינה. פרק ה':
אחר כן תחוב בכחות הנפש ומקומות ומתועלות האדם כמחשבה והזכרון והשכחה ותבטת והשכל והדבור, תראה אם יחסר לאדם מאלה המדות הזכרון לבדו, היאך יהיה ענינו וכמה הפסד יבוא לו, כשאין זוכר מה שיש לו ומה לקח ומה שנתן... ומתועלות השכחה, כי לולא השכחה לא היה נסאר בלי עצב ולא היה נחנה במה שמטמא אותו...
ואחר כך חשוב במדת הבורה אשר יחד בה האדם, מה גדולה מעלתו ומה רבה תועלתו, ולולא היא לא היו מאכסניס אכסנאי ולא מקיימים דבר ולא מסלמים מסאל ולא גומלים חסד ולא מתרחקים מן הרע בטום דבר, עד כי דברים רבים מדברי התורה עוסים אותם בעבור הבורה. כי רוב בני אדם לא היו מכבדים את אבותיהם, לולא הבשת, כל שכן זולתם, ולא היו מטיבין אבה ולא נמבעין מעברה, כי כל אשר עשה מכל אלה הדברים המגונים הזכרנו, אינו עושה אותם אלא לאחר שיפשוט כסות הבשת מעליו, כמו האמר הכתוב (ירמיהו י') "גם בום לא יבוטו, גם חכלם לא ידעו", ואומר (צפניה ג') "ולא יודע עול - בטת!", ומן התימה הגדול שהוטבע האדם על הבורה מבני-אדם, בעבור מה שזכרנו מתועלותיו בה, (ויותר ממה שזכרנו), ולא הוטבע על הבשת מבוראו המסקיף עליו תמיד. (והסיבה לכך) כדי שלא יהיה מוכרח על עבודתו אותו, ויחלוט חיוב תגמולו עליה, אבל אנחנו חייבין מעבודתו ודעתנו השקפתו על בגלותינו ונסתרותינו, כמו האמר הכתוב (יחזקאל ל"ו ל"ב) "בורו והכלמו מדרכיכם בית ישראל".

חסבר, במה מתאים פסוקנו למשט הוכחה לדברי רבנו בחיי כאן, יותר מכל הפסוקים המדברים על הצורך בבורה כגון:

ירמיהו י' ט"ו הוביחו כי תועבה עטו
" כ"ב כל רועיך תרעה רוח ומאהביך בטבי ילכו
כי אז תבוטי ובכלמת מכל רעתך
יחזקאל ט"ז נ"ב וגם את בוחי וחאי כלימתך

ד. ל' למעו אשר לא תקחו עוד חרפת רעב בגויים

רד"ק: כי ארץ ישראל צריכה לגשמים יותר מן הארצות האחרות, לפיכך הרעב מצוי בה יותר משאר ארצות, והעד: אברהם יצחק ואבימלך, וכשארם יוצא שארצו לארץ אחרת בעבור הרעב הוא חרפה.

אהרליך: מקרא כפטרטו: ראה מה האמיתי בבאור (סמות כ"ב י') "ולקח בעליו ולא ישלם". ועל פי הדברים ההם אף כאן זה פירוט הכתוב: למען אשר לא תסמנו עוד בגויים חרפת רעב וחסר לחם.

סמות כ"ב י' ד"ה ולקח בעליו: ומפי ידידי מיכאל הלפרין (זכרון חכמתו לברכת למדתי ש"לקח" זה לשון סמיעה וקבלת דברים, והוא כמו (תהלים י' י') "סמעה" תחיבתי, ה' תפילתי יקח", טברור הדבר, ש"לקח" טבטוף הפסוק מקביל אל "סמעה" טבראטו.... ועל פי דבריו אלה פרשתי מקראות הרבה...

מה ההבדל בין רד"ק לבין אהרליך בפרוט המוטג "חרפת רעב"?